

Дивна селе! Сјећаш ли се?
Иза сна си трзала ме,
И уз тисук другијех жртава
Ти једнако све уза ме.
Грлио сам, љубио се
С хладном стјеном,
Смртан трзај, болан ванај:
А за сјеном....

Бајна друго! И сада се
Смијеш лако —
У том смјешку смртнику је
Рај и пако.
Па ти радо пако прашта,
Кад га осешеш рајским чаром,
И зове те најмилијум
Божјим даром....

Побратим је сиротан вам,
Па оскудну гозбу спрема:
Погледајте — на свијету
Ништа нема.

Исписте му, разнесосте
Младе снове, идеале,
Те не оста ама ништа
До ли ове чаше мале.
Глете само, како ли се бљеска
Жарко вино у сто боја;
Преко пола златне чаше
Крв је моја.

Оно друго: полет врели,
Жарке мисли отроване,
Разорене куле зрачне,
Складне жице потргане.
Све се м'јеша у тој чаши,
Мени оста пустош н'јема,
А над њоме измоджена
Душа др'јема.

За земаљском бајном срећом давно
Задња суза свлачила ми лице;
А сад чујте, вјерне друге,
И задње ми наздравице.

Дивно ли се чаша бљеска,
Дивно ли се искре жаре...
Што сте стале? зар вам жао
Жртве старе? —

„Крута сило срца жељезнога,
Што но свијаш првића у праху,
Што обараши из висина зрачних
Млада орла у првом замаху:
Наздрављам ти — ето златне чаше
Пуне свега што се срећом зове;
На поклон ти! — Не позлати никад
Новом зраком моје труле снове!

Него злоба када разапне те
Проти прву што но гмиже прахом;
Кад ишчуаш клице проклијале
Ледном руком, жељезним замахом;
Мисо жарка кад се мрзиут стане,
У стожеру кад се свемир крене,
Омаглица када притисне те:
Тад се сјети мене.“ — — —

Вјерне друге шта стестале,
Шта сте уздрхтале?
Де искан'те златну чашу!
Стресате се — горко, је ли?
А ја?

Ја сам сретан био,
Док сам барем пити смио!

Тугомир.

Погибија Смаил-аге Ченгића. (5. октобра 1840.)

Догођај из новије историје у Босни.

Написао Фердо Шинић.

(Наставак.)

Још исте године 1836. изађе Смаил-ага у Дробњаке. Код села Дубровске срете се са главарима те опазивши Ђоку Маловића, по-тјера коња до њега па му рече: „Вала, Мари-

јане, не роди була Турчина, да освети Махмут-пашу Бушатлију прије мене, а ја, шућур Богу, осветих.“ На то се поздрави с другима, те рече: „Ја вас звах у индат“. Сада му упаде у ријеч кнез Амза Томић: „Честити нашо, а ми смо били на муку, чувајући ово сиротиње од Брђана и Морачана.“ Смаил-ага смијући се додаје на то: „А ешхеду билах, знао сам да не ћете доћи; крв није вода, вами је жао Петровић!“

Прођоше пуне четири године, а да Смаил-аге није било међу Дробњацима. За то је вријеме овде могла дозијети мисао: да Смаил-ага има погинути. Велика слава није многому дала спавати. Знамо за владику, а сасвим је и природно што је мразио агу, крвника своје породице; разумљиво је и за Дробњаке и Граховљане, који су увијек настојали да се опросте османлијског господства и пријуже Црној Гори; него зачудно је што се у том колу завидника Смаил-агиних нашао сам Али-паша Ризванбеговић-Сточевић. Он је тако далеко пошао, да је најмио неког крволовног Ферхата Крвавца да убије агу; но тај покушај није успио, као што ни владичин, који је једнако тражио кога, да смакне из потаје Смаил-агу, а није могао наћи. Толики је страх владао пред Гази Смаил-агом Ченгићем.

Сва је прилика да је владика нешто научио о мржњи Али-пашинији, јер их скоро виђамо где се договарају и заједнички снују пропаст „првому јунаку у царевини Турској“, како је народ називао нашег агу. Вели се да љубав, све може, но и мржња ако не све, а оно бар много, јер кратко вријеме, а наша и владика се побратише, шта више засноваше план, како да ослободе Херцеговину од турског господства; у тој ослобођеној Херцеговини има до смрти своје да влада Али-паша, а онда ће Петровић сјединити Херцеговину и Црну Гору. Божје моје, који је од обојице искрено и озбиљно мислио, кад су о томе говорили?! Не ћемо далеко бити од истине, ако рекнемо ниједан. Еле било како му драго, само то је истинा, да је све било против Смаил-аге, све је тражило смрт његову, јер је одвише велик јунак био: Али-паша, владика и Дробњаци.

Дробњаци су увијек поговарали међу собом, како би к себи намамили агу, па га убили. Баш у том разговору, ето ти њима писмо од владику, у коме их позиваше нека се спреме, а он да ће им дати помоћи. Сада се састанеше на озбиљније договоре. Први се таки договор десно у кули Томићевој на Превиши, други у кули Карапићевој у Петујици, а трећи у кули Окице Јакића на Добрим Силама. Главни ортаци били су они: с Превиши кнез дробњачки Амза Томић и Милић Томић; из Петујице: војвода Шујо и Митар Карапић; с Попићења: поп Митар Головић и сердар Милутин Башовић; из Комарнице: Кречко Јаков Ђурђић; с Дужи: Ђоко Маловић, Мићо Немедовић и Радојица Вилотијевић; из Бијеле: Јово Кекин Вуловић; с Добрих Села: Окица Јакић; с Мљетичка: Филип Жугић; с Косорића: Милића Срдановић; из Тушине: Мушо, Секуо и Новица Церовићи; с Малинска: Мирко Алексић Дамјановић; из Сировца: Петар Кршикан; из Језера: Шипалић; из Шаренаца: поп Вид Бојовић; из Придворице: Јоксим Јанковић.

Поменути се међу собом заклеше, да се не ће издати. Изја тога се договорише: како ће Смаил-агу измамити у Дробњаке; јер на његов Липник ударити, то нијесу смјели. Запијело је сигурније било агу измамити, те онда и њу убити из потаје. Тако уговорише, да ће Ђоко Маловић, кога је ага веома цијенио и у кога се сасвим поуздавао, поћи до аге, те га буд под којом згодном изликом извабити међу Дробњаке. Да их буде више, мораде Петар Кршикан позвати у помоћ још и Морачане и Ровчане, док су други сви требали по својим селима дићи људи на оружје, те сваку важнију дојавити дробњачком кнезу Амзи Томићу и војводи Шују Карапићу.

Кад је све тако било уговорено, пођоше војвода Шујо, Мирко Алексић Дамјановић, Мушо и Новица Церовић на Цетиње, где свечано обрекну владици, да ће Смаил-агу погубити; Мушо се закуне, да ће га он убити, чиме тако

обрадује владику, да му је поклонио двије сребрне леденице, док није ни других празних руку пустио од себе.

Ну је, што се међутим догоди. Знамо да су се уротници завјерили између себе тврdom ријечи, да се не ће издати, но уза све то Новица Церовић излане владици, да је ласно погубити Смаил-агу, али да то пријечи Ђоку Маловић, јер да их издаје. Ове ријечи Новицине немило се коснуше владику, па кад је тако, одлучи се и убити Ђоку, био крив или невин, јер Смаил-ага мора како му драго умиријети. Али како ће Ђоку убити? Коначно се одлуче овако: владику позове к себи Јово Кекина Вуловића, капетана дробњачкога, те му наложи да скупи нешто перјаника, па да с њима пође у Дробњаке, давши му подједно писмо на кнеза Амзу Томића. Томић је владику поручио, нека скупи око себе све Дробњаке, а кад то буде, онда је имао Јово Кекин Вуловић заметнути кавгу с Ђоком Маловићем, који ће се такођер десити на скупу, и у тој кавги тобоже из ината убити издајницу.

Јово се врати у Дробњаке, те пође у своје село Бајелу, а одавле у Тушину, где преноћи код Муша Церовића, сјетивши га опет његове ријечи, да ће убити Смаил-агу. Из Тушине се врне Јово на Мљетичак, те дођу на конак Новицином зету Жугићу; Жугић био је сестрић Ђоке Маловића, но тога Јово није знао, па му тако све исприча и његов налог да има Ђоку убити. Кад је Жугић све сазнао, запијело се зачудио, но ишак није ни словца изрекао у обрану Ђокину, већ придржав госте код себе, одмах пошаље сина свога Михајла на Дужу Ђоку, поручивши му све што га чека.

Чим је сјутрадан Јово стигао на Превиши, потражи Амзу Томића, предаде му владичино писмо, нашто кнез сазове скupштину; дакако Ђоке није било, већ син му Јаков, па тако се не изведе намјера владику пријено. Послије тобожње скupштине Јово одмах окрене за Цетиње, где га је владику нестрпљиво испечкао; опазивши Јову, упита га журно: „Јово, јеси ли убио најбољега и најпаметнијега Херцеговца?“ Јово љубећи владику у руку, одврати: „Господару, нијесам, јер не дође на скуп“, те му исприча што је и како је све било. Владику се већем покајао за своју намјеру, па чувши све, рече: „Богу хвала, кад нијеси учинио зло и сломио крајину крила.“ Ђоко Маловић у истину није ни мислио о какој издаји, а то је владику касније и чуо с више страна, већ је Новица оно на њега натоварио из зависи. Карактеристично је, како велику улогу узигао завист игра у цијелој овој Смаил-агинјој трагедији.

Споменујмо, да је Ђоко Маловић имао на-
мамити Смаил-агу међу Дробњаке. То је он и
веома вјешто извео, како су уротници од њега
и испечивали. Понајприје му је писао, да се
Дробњаци буне, па да би најбоље било, ако он
сам с триста људи дође међу њих да их умири;
више од триста момака нека не води собом, јер
би се народ могао уплашити. Уз то му јави, да
би већ требао да дође да ријеши неколико
правде, а на концу домети, да људи између
себе шапну, да Смаил-ага не смије доћи у Дроб-
њаке, јер да се боји, откад је оно посмицао на
Грахову Петровиће. Писмо је мајсторски смиш-
љено, јер ако и ага може бити не би марио за
оне послове, но њему јунаку спочитнути да је
кукавица, то је морало намамити поносног агу
у засједу.

У исто вријеме успише Ђоку и Амзи и Шуји,
јављајући им шта је писао Смаил-аги, па онда
им стави на срце да се спремају сасвим тајно
и да пошаљу Кршикану међу Морачане, да им
у помоћ дођу.

Кад је Смаил-ага прочитао писмо Ђокино, плакао као рис: он да је кукавица, да се боји
Влаха дробњачких! Умах наложи слугама да
се спреме на одлазак у Дробњаке, а на то напиши
писмо на Мостар Али-паши Сточевићу, молећи
га да му пошаље сина Миралај-бега с нешто
људи, ну подједно му обећа, да му сина не ће
водити собом међу Дробњаке, већ оставити у
Липнику. Уз ово напиши још два писма капетану
Мушовићу и побратиму Ахмеду Бауку у Никшиће
равне, молећи их да му дођу у помоћ, те да

се састану међу Дробњацима. Сам Смаил-ага скупи триста Гачана, међу којима бијаху готово сви бези и аге његовог пашалука, па онда крене на југ. Првог дана паде у Пиву на конак, те преноси прву ноћ код манастира задужбине Гаговића, а другу на Безују у кули Гаговића. На првом се конаку Смаил-ага нешто најљутио и ошире калуђера канџијом, нашто га калуђер стаде клети, али ага, смијући се, за-пјева:

„Куни мене, ири калуђере;
„Кад год су ме калуђери кзели,
„Вазда ми је добра свећа бала.“

На Безујима упита Ченгић Милисава Гаговића, што му се чини о његовом путу на Дробњаке. Милисав му одговори: „Пашо, овуда је пређе тебе прошло седам паша у Дробњаке, двојица за доћа мога прадједа, а тројица за доба мога дједа, за доба мог оца и за доба двојица; ниједан се иније вратио, па и тебе што Бог да; буди добар раји, па се не бој!“ Смаил-ага одговори иза кратке шутње: „Зар ми ти не би рекао да идем?“ „Боже сачувай, нашо,“ рече Милисав, „то би ти рекао твој душманин; зар да се уплашиши рајиних ријечи. Смрт и јест за јунаке, а погани умиру код куће; тебе Дробњаци не ће хише учильети, јер си им добар.“ Колике лукавштине и неискрености у ово пар ријечи! Често се је догађало да човјека пред каку несрћу нека тајна слутња обузима, па биће да је така слутња и Смаил-агу обузела; али његово јуначко срце нико не би могао напа-траг кренути. С тога и говори онако Милисав, познавајући агу, док му у исти час срну судбину, регби — прориче.

Ђоко Маловић сазнао је, да се ага налази на Безују, па одмах то јави војводи Шују, по-ручујући му, да би добро било, да Смаил-агу главари дробњачки дочекају на граници. Шујо дода овај глас кнезу Амзи, а сам крене на пут, те се на Пошћену и у Комарници удружи са сердаром Милутином Башовићем и Кречком Ђурђићем. Већ сада се преиправи ови главари, тко ће убити агу, јер за ту славу натјецаху се путом Шујо и Кречко. Кад су дошли на Дужи, придрже се Ђоки, па онда сви пођу заједно Смаил-агу у сусрет, договарајући се шта да раде, ако ли је можда ага што научо о њиховој намјери. Међутим јави кнез Амза Томић свим главарима, да се примиче Смаил-ага, те подједно поручи Малиу Церовићу, нека јави Петру Кршикапи да позове Морачани.

Глас се овај у час рашира свуда, тако да је било све спремно, па и Морачани.

Знамо да су Ђока и Шујо с другим главарима пошли у сусрет аги, те га онда отпратили све до на Дужи, где је учинио табор. На Дужима спочитне Смаил-ага војводи Шују: „Камо ти кнез Амза? Јесу ли се вратили из Мораче посланици, који су ишли брату владичину и дар понијели, а шта им је обећао?

На мјесец дана пред одлазак Смаил-агин, пошао је Перо Томов Петровић-Његош, предсједник прилогорског сената и рођени брат владичин у Морачу, где је сазвао Дробњаке на састанак; испред Дробњака су ишли Петар Кршикапа, Секуо и Новица Церовићи, Мирко Алексић Дамјановић, Филип Жугић и Милија Срдановић, те су потјерили владичином брату на поклон педесет овнова, као поздрав народа, Иначе је овај састанак опет ишао за тим, да се види, хоће ли моћи Дробњаци погубити Смаил-агу. Све је ово ага сазнао од ходе Мушовића, који је често путовао по Дробњацима, те долазио Ченгићу у Липник.

На питање агина војвода Шујо се лециу, ипак се лукаво и химбено некако извуче, пре-клињући агу да то иније ишта и да се не боји. Амза опет отишao је да покуни хараче, а племе да је шиљало посланике тога ради, да умоле Морачане, да не би с брђанима навалили на Дробњаке баш онда, кад је Смаил-ага овдје; остали главари сви ће се сутрадан скupити на Пошћену код куле Башовића. (Сршиће се.)

Млади и стари дани.

Цртица из Славоније.

Написао Јосип Ловретић.

ашим селом зеленила се трава. Није тамо онијех година било виданих стаза, него зими моли Бога: или да удари сухомраз, или да на ћемизну земљу пане густ, ситан снijег, да не калаш ногу, кад пођеш селом. А љети је и којекако. Пада киша, па се и оциједи. Шанци су дубоки, па да навали и најгора поплава, за пола сата ипак ни у једном нема ни капи воде; све се то слије онамо к Босуту, па тече даље. Не калјају се онда ноге, јер је трава украй кућа, а што се оно уска стаза протеже и вијуга том ледином, то је само онда згодно, кад је сухо, па се ноге не склижу, а овако гази и младо и старо росну траву, па се испирају ноге до чланака. Не иде се то друкчије ни у цркву, кад је блato, него босом ногом, а ципеле се у руци носе, па се истом пред црквеним вратима обувају, да се обућа не роси и да се не калја црква!

И сад се зеленила лединица украй кућа, а био лијен дан. Јарко сунашце разгријало земљу, па све боље разбуђује свјежу зелену, све јаче мами ситно цвијеће, да поразвија своје шарене листиће, све боље слободи веселе итчице, да се радују животу, да весело цвркућу!

Село је то тако тихо, да не видиш ни живу створу на сокаку. Све је то на послу, на њивама, или код куће за послом. Кад тад пролети селом која жена или дјевојка, да приђе куда, па се опет за њом затворе врата и изнова је вани тихо као и прије.

То је у селу тако тихо само у то доба, а послије кад припче — и бола упека оживи то сеоце, па је живо снова до пролећа, а само се пролеће двије три недјеље мало се на сокак извијује, док се младеж по баштама креће.

А какове су то баште — Боже мили! То је као окол измеđу двора и шљивника, да не морају жене у поље летјети за стручком зелена и за главицом лука, кад им устреба. Друго се све у пољу сади. А те баште преорују људи с пролећа, па жене засаде мало зелена, а дјевојкама даду оно мало мјеста на увратинама и са страна, где иније могао плуг да забразди, па оне то прекопају мотицицама и саде ситно цвијеће.

У башти највеће задруге у нашем селу — код Шиметиних — сједије украй кованлука двије дјевојке. Башта сва мирише пролећном бијелом и ружичастом ружом, господском љубичицом, а зашарала се уоколо жутим и жарким тулипаном, па бијелом и шареном овчицом. У једне су дјевојке на крилу три стручка тог лијепог цвјетја: овчице, ама да јој је глава откrivena, плетеница ситно уплетена и лијепа прна коса глатко припчешљана, ипак нема цвијетка за главом, но само украй слијепих очију по три прне паткове фрчине са сваке стране. Под вратом јој прино зрије, око врата прна марама, а прни, пртени запре гавила око себе попут прне сукње, да се скунти и не виде, до ли оно мало доље близје поруби. Скуни су бијели, без веза. Дјевојци је једва шеснаест година. Средње је висине, вита, танака тијела, а врло лијепа, мила обличја. Око јој је прно, живо, ватreno, немирно; обрве густе, прне, а увијек их стеже, као да се љути, а баш онда и види, да је то све шала и обијест. Уста су јој лијепа, мила, кад шуте; стопут милија, кад проговоре, јер јој је грло јасно, мило-звучно.

Грло јасно, срце весело, па дјевојка поведе пјесму и запјева, а она јој друга помагала:

Сунце јарко, на високу ти си,
Драго моје, на далеку ти си,
Нит' те могу чути ни видjetи,
Ни по коме млада поздравити.
Ако ћу те по јарком сунашцу,
Јарко сунце никда дома иније;
Ако ћу те по сјајном мјесецу,
Мјесец сјајни — тужител потајни;
Ако ћу те по вјерноме другу,
Друже лаже, не ће да ти каже;
Воли себи него, дико, теби!

Ана је ову пјесму започела, пјевала и до-јевала, а она до ње дјевојка, Ева, гуди за

њом, а ип једна не креће очима с посла — у сваке је на крилу везиво — па зато Ана ип не оази, да се је Ева мало промјенила, док су ову пјесму пјевала. Ева је била висока, јака дјевојка. Дваестпраја јој је година. Необично је блиједа у лицу, као да јој је на срцу терет и туга. Не одаје она то; весело се влада, само док се је пјевала та пјесмица, жајнула се је малко, али се је опет брзо смирила. И у ње је прна коса, само се са лица не види, јер је обавила чело до прних обрва марамом зејтином, а свезала ју је накратко, да јој не буде прикријена плетеница. Крајеве мараме свезала је преко плетенице.

Како се је онда много пјевало о војсци и војни, поведе Ева:

Што је злата, то је на Францу,
А што војске, код Саве на стражи.
Све отишло за пару на војску,
Сам' остали старци и краставци.
Нит би куге, да помори старце,
Нит сунапица, да нали краставце.

Па ће опет:

Ој цесаре, силовит владаре,
Или мири, ил земље подили!
Пусти момке, остави дјевојке,
Већ јунаци бјеле брију браде,
А дјевојке бјеле плету власе!

А онда се Ева окрену к Ани. Потапша руком своју плетеницу, као да вели: И ја бих требала да завијем главу.

Ана је не пожали, него се најмија врагољасти, па изнова запјева:

Чисто жито* отишло на војску,
А „ракуља“ Варадина чува,
„Пепельњуље“ по Винковим служе,
А „стокласа“ око Саве каса.

Ева се маши за коршовом око себе, да се се напије воде, а вода била врућа, па она устаде, да донесе хладне. Отресе своју кошуљу, кад устаде, замота запре око себе, погледа опет своје скунте. Насмија се, што јој је уска та свагдања опрема, па оде до бунара пјевуџајући:

Имала сам три повјесма лана,
Прела сам га три године дана,
А када сам изаткала платно,
Скројила сам у три поле скунте,
Ходала сам ситно, на минуте,
Да се моје не подеру скунте.

Ева донесе воде, пружила Ани, да се напије, а онда уздане дубоко, од срца.

— Дед секо, — рече Ани — запјева оно, што ја волим. Знаш, оно од јучер.

И опет Ана запјева:

Имала сам ѡавољаста дику:
Ђаво био, па се ожено,
А јадна осталла дјевојка!

— А зашто ти ту пјесму пјеваш? — запита Ана Еву, па се слатко најмија.

Ева ће малко снујдено:

— Зато, јер не могу прегорјети кога волим. Гле, јучер ми мајка забрани за Марка, а дакас ми полетјела кри на уста. Он се женити мора. Испросиће ће другу. Још његова млада не ће ни одмладовати, а на мојем ће се гробу неневан зазеленити.

Ана се је чудила, да ко може кога тако вољети, да за њим гине и вене. Она је мислила, дјевојачко је весеље то: опреми се, најали се, запјевај, уживај што си млада! Још није никога вољела, па зато није разумјела Еву.

Ана је била сироче — није имала мајке. Отац јој ковач а пијанац, па једва већ ево двије године израђује и залогај и опрему. Шиметин богати, па је прикупљају себи, јер јој је мајка из Шиметине куће. Ту се сирота и прехрани и опет добије залогај, да куни понесе. Преко љета с њима јање и у пољу ради, па тако скунти мало хране, да зими не гладију. Анине руке вриједне за друге троје, па ради: везе, расплиће, приплиће и другима и себи. Новица заслужила, сама се одијевала. Ни не зна право да тешко живи, јер је млада, весела, обијесна, несташна, шаљива.

Што Ева рече Ани, брзо се и испунило. Ева много кашала, нагло се сушила, брао свршила. Ни шест недјеља не проће, а Еву сахранише. Онај јој мајка јадиковала, призвала своју миљеницу, да се врне испод земље прне, па да уживи, кад је срећу одабрала.

Отишла и Ана прве недјеље на гроб Евин. Оросило јој се лијепо око, уздахнула је мило за

